

яке воно набуває у контекстах різножанрових пам'яток. Звертає на себе увагу той факт, що багато полонізмів, повторюваних у пам'ятках різних жанрів, мають відмінності не лише на рівні семантики, а й у способах графічного оформлення, зафіксовані у фонетичних та морфемних варіантах. Ця обставина може бути потрактована як свідчення можливого кількарязового переймання того самого полонізму різними авторами індивідуально, без уваги на переймання іншими авторами. Водночас графічна і формальна неусталеність запозичень демонструє відсутність нормативного (кодифікуючого) регулювання в українській книжній мові XVI-XVII ст.

Використана література:

1. *Будагов Р.А.* Сравнительно-семасиологические исследования. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1963. – 302 с.
2. *Bally Ch.* Traite de stylistique Francaise. V. II. – Paris-Geneve, 1951. – 216 s.
3. *Булька А.М.* Лексичні запозичення у беларускій мові XIV–XVIII ст. – Мінск: Навука і тэхніка, 1980. – 256 с.
4. Волинський релігійний вільнодумець. – Б. м. н., поч. XVII ст. (Тексти з антикатолицьких, протестантських заміток ієромона Пахомія на полях Острозької біблії) // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. XVIII, отд. 3. – 288 с.
5. *Wartburg W.* Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. 2. Aufl. – Berlin, 1963. – 275 s.
6. *Grzegorzycowa R.* Pojęcie językowego obrazu świata. // Językowy obraz świata. – Lublin: PAN, 1990. – 176 s.
7. *Грищенко П.Ю.* Моделивання системи діалектної лексики. – К.: Наук. думка, 1984. – 217 с.
8. *Dornseiff F.* Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen. 1. Aufl. – Berlin und Leipzig, 1933–1934 // Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
9. Історія української культури. – Т. 2. – К., 2001. – 847 с.
10. *Casares J.* Diccionario ideológico de la lengua espanoespañol, t. 1. – Madrid, 1966. – 156 s.
11. *Meir H.* Deutsche Sprachstatistik, Bd. 1. – Hildesheim, 1964. – 186 s.
12. *Уфимцева А.А.* Семантика слова // Аспекти семантичних досліджень. – М.: Наука, 1980. – С. 67–76.
13. *Сороколетов Ф.П.* К вопросу о системных отношениях в лексике народных говоров // Диалектная лексика. 1975. – Л.: Наука, 1978. – С. 14–25.
14. Сучасна українська літературна мова. – К., 1973. – 376 с.
15. *Филин Ф.П.* Очерки по теории языкознания. – М.: Наука, 1982. – 335 с.
16. *Филин Ф.П.* О лексико-семантических группах слов // Езиковецькі дослідження в честь на академик Стефан Младенов. – София, 1967. – С. 535 – 536.
17. *Hallig R. und Wartburg W.* Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. – Berlin, 1963. – 225 s.

Дацька Т.О.

**Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

ДИНАМІКА ВАРІАНТІВ ФОНЕМНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА В АСПЕКТІ ЗАГАЛЬНОАМЕРИКАНСЬКОЇ ВИМОВНОЇ НОРМИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ)

Мова є відкритою динамічною гетерогенною матеріальною функціональною системою [3, 65]. Динамічність – одна з постійних характеристик мови – розширює межі існування варіантів мовних одиниць, створює підґрунтя для розвитку мовної норми і, таким чином, забезпечує життєздатність мови протягом усього часу її існування.

Відомо, що англійська мова функціонує в наш час як поліетнічна мова, тому дослідження особливостей її розвитку відбувається на основі вивчення її варіантів. Один із найпоширеніших варіантів англійської мови – американський варіант – на фонетичному

рівні найбільш досліджений з точки зору фонетичних та фонологічних особливостей американської вимови як регіонального варіанта звукової системи англійської мови [13; 18; 17; 16; 12; 1; 11], проте ґрунтовних досліджень динаміки одиниць фонемного рівня, зокрема фонемної структури слова, ще не проводилося.

Тому **метою** цієї статті стало встановлення тенденцій динаміки варіантів фонемних структур слів в аспекті загальноамериканської вимовної норми шляхом зіставного аналізу порядку розташування варіантів фонемної структури слова за даними двох орфоепічних словників, що відбивають загальноамериканську вимову різних часових зрізів.

Фонемна структура слова (ФСС) є одним із компонентів фонетичної структури. Традиційно в поняття фонемної структури слова включають склад і кількість фонем, їх розподіл і можливе сполучення в різних положеннях у слові [10, 15]. Динаміка ФСС може розглядатися в синхронії та в діахронії. Динаміка фонемної структури слова в синхронії – це існування двох або більше паралельних способів фонемного оформлення слова, що забезпечується вільним варіюванням фонем. Вільне варіювання фонем – це допустима літературною нормою вимови видозміна фонемної структури слова, яка не має смислорозрізнявальної функції, коли в результаті заміни однієї фонемі іншою (іншими) в одній і тій же позиції утворюється не нове слово, а модифікація/-ції фонемної структури того самого слова [9, 1; 5, 11; 7, 8]. Дві різні фонетичні одиниці в однаковому оточенні у такому випадку не контрастують, тобто утворюється не нове слово, а лише “нова вимова” того ж слова [4, 128-129]. Динаміка фонемної структури слова в діахронії – це конкуренція і взаємозаміна варіантів фонемного оформлення слова з часом.

Варіювання та динамічні рухи ФСС можуть зумовлюватися і голосними, і приголосними фонемами. Цю статтю присвяtimo встановленню особливостей динаміки ФСС, що зумовлена приголосними фонемами. Зокрема представимо результати дослідження руху фонемних варіантів слів в аспекті загальноамериканської вимовної норми з точки зору характеру змін у варіантному ряду ФСС на основі порівняння фонемних варіантів слів у словниках двох часових зрізів – “A Pronouncing Dictionary of American English” (PDAE) [13] та “English Pronouncing Dictionary” (EPD) [15], а також визначимо ядро приголосних фонем, які найчастіше зумовлюють динамічні рухи ФСС у загальноамериканській вимові.

Оскільки динамічні процеси в кодифікованій орфоепічній нормі можуть проходити за рахунок перерозподілу окремих різновидів варіювання щодо норми, зміни їхньої нормативної оцінки та в результаті оновлення кола слів, фонемні структури яких варіюють [6, 3], то динаміка ФСС встановлювалася за такою схемою.

1. З вимовного словника EPD методом суцільної вибірки було відібрано усі слова, які мають варіанти фонемної структури, утворені в результаті вільного варіювання фонем.

2. Далі порядок розташування варіантів ФСС у EPD зрівнявся з порядком розташування варіантів у PDAE. Зауважимо, що транскрипційні системи, що використовуються в названих словниках не є абсолютно ідентичними, тому при порівнянні використовувалася порівняльна таблиця представлення фонетичних символів у названих вище словниках [див.: 14, 179].

3. Для встановлення загальних тенденцій динаміки ФСС порядок розташування варіантів зашифровувався схемами. Наприклад, уся кількість фонемних варіантів одного слова за словником PDAE послідовно позначається цифрами 1-2-3, відповідно: перший, другий і третій варіанти фонемного оформлення слова. Після знака “→” дається порядок слідування фонемних варіантів у словнику EPD у порівнянні зі словником PDAE. Якщо, наприклад, другий варіант фонемного оформлення слова за словником PDAE набув

найбільшого поширення, за даними словника EPD, то він займає перше місце після знака “→”, але позначається цифрою 2, наприклад: 1-2-3 → 2-Н. Нові фонемні варіанти, які не були зареєстровані у PDAE, але з’явилися у EPD, позначаються літерою “Н” (новий варіант). Наприклад, слово *morality* мало п’ять фонемних варіантів, за даними словника PDAE: /μO∇ρ{IετI, μA-, μΘ-, μΞ-, μO-/ , а в словнику EPD це слово має два фонемні варіанти: /μO:∇ρ{IετI, μΞ-/ . Як бачимо, у цього слова лишилися перший та четвертий варіанти фонемної структури, отже, схема динаміки фонемних варіантів цього слова є такою: 1-2-3-4-5 → 1-4. Якщо кількість і порядок слідування фонемних варіантів не змінилися, за даними обох словників, то такі слова мають позначку “БЗП”, тобто “без зміни порядку слідування варіантів”. Використання таких схем дає змогу встановити загальні тенденції в динаміці ФСС, тобто виявити, чи збільшується кількість варіантів ФСС, чи зменшується, чи лишається така сама.

4. Після цього з варіантів ФСС вибираються набори фонем, які забезпечують динаміку, що дасть змогу виявити тенденції розвитку окремих фонем у мікродіахронії.

Усю сукупність динамічних рухів ФСС під час дослідження було поділено на три групи: у першу групу входять ті види руху варіантів ФСС, у яких відмічено збільшення кількості варіантів фонемного оформлення слова, у другу групу – ті види руху, де кількість варіантів залишилася така сама, третя група охоплює види руху, які відображають зменшення кількості варіантів.

Для впорядкування матеріалу дослідження використовувалися поняття *ядра*, основної підсистеми та *периферії* досліджуваних елементів [8]. Ядро охоплює 75% аналізованих одиниць і вказує на найбільш частотні з них, наступні 15% входять до основної підсистеми, а решта 10% становлять малочастотні досліджувані одиниці й складають периферію.

У результаті дослідження руху фонемних варіантів слів в аспекті загальноамериканської вимовної норми були встановлені переважаючі тенденції динамічних рухів ФСС, що зумовлені приголосними фонемами.

У матеріалі дослідження всього виявлено 1055 випадків динамічних рухів, які зумовлені приголосними фонемами. За даними дослідження, найчастіше у фонемній структурі слова спостерігається зменшення кількості тих варіантів фонемного оформлення слова (39,34%), які утворені варіюванням приголосних фонем. Менше випадків (35,83%) відображають збільшення кількості варіантів фонемної структури слова. Тенденції збільшення та зменшення кількості варіантів фонемного оформлення слова в загальноамериканській вимовній нормі майже рівнозначні. У 24,83% випадків кількість варіантів залишається така сама (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рухи фонемної структури слова, зумовлені приголосними фонемами

Напрямок руху	Абсолютна частота	Відносна частота, %	Ядро, основна та периферійна підсистема, %
Зменшення кількості варіантів	415	39,34	75,17
Збільшення кількості варіантів	378	35,83	
Кількість варіантів така сама	262	24,83	24,83
Всього	1055	100	100

Серед динамічних рухів у фонемній структурі слова в загальноамериканській вимові, які забезпечуються приголосними фонемами, до ядра входять такі види, як зменшення та збільшення кількості варіантів.

Зменшення кількості варіантів фонемного оформлення слова відбувається за рахунок такого різновиду динамічного руху, як 1-2-3→3-1, тобто за рахунок втрати другого варіанта фонемного оформлення слова, при цьому третій варіант займає перше місце за поширенням, наприклад: *producible* /πρ≡∇δφυσ≡β1λ, -∇δ1υσ-, -∇δυσ-/ -/πρ≡∇δυ:.σ≡.β1λ, ∇-δφυ:-/, *neutral* /∇νφυτρ≡1, ∇ν1υ-, ∇νυ-/ -/∇νυ:.τρ[≡]1, ∇νφυ:-/ [детально див.: 2].

У групі збільшення кількості варіантів фонемного оформлення слова ядро динамічних рухів складають різновиди 1→1-Н та 1→Н-1, тобто збільшення проходить за рахунок утворення нового варіанта фонемного оформлення слова, який займає місце другого або першого за поширенням, наприклад: *familiar* /φ≡∇μΠφ≡ 1̄ - /φ≡∇μΠ.φ≡ 1̄, -ι.≡ 1̄, *ameliorate* /≡∇μΠφ≡%ρετ/ - /≡∇μι:.ιι.≡.ρε1τ, -∇μι:1.φ≡-/ , *carnelian* /κΑρ∇νι1φ≡ν/ - /κΑ:ρ∇νιιι.ιι.≡ν, -∇νιιι.φ≡ν/.

Частина динамічних рухів відображає ситуацію, коли кількість варіантів фонемного оформлення слова залишається стабільною, часом без зміни порядку їх слідування, часом у варіантному ряду відбувається перерозподіл варіантів за порядком слідування.

Під час дослідження було також встановлено, що в динамічних рухах варіантів фонемної структури слова беруть участь 22 із 24 приголосних фонем загальноамериканської вимовної норми. Частоту їхньої участі у динамічних рухах фонемної структури слова подано в Таблиці 2. Фонем у таблиці 2 розташовані в порядку зменшення кількості випадків динамічних рухів за участі певної фонемі (на це вказує число біля фонемі) (колонка №1). У колонці №2 відображено кількість динамічних рухів, у яких бере участь фонема. У колонці №3 відображено кількість різновидів динамічних рухів. Колонка №4 показує відносну частоту участі певної фонемі в динамічних рухах (від загальної кількості динамічних рухів приголосних фонем). У колонці №5 підраховано ядро, основну та периферійну підсистеми фонем, які беруть участь у динамічних рухах у ЗАВ. До ядра приголосних фонем, що зумовлюють динамічні рухи, належать фонемі /φ/, /σ/, /ζ/, /Σ/, /τΣ/, /τ/. До основної системи належать /ρ/, /Z/, /γ/, /ν/, /T/, /δZ/. Решта фонем належать до периферії.

Таблиця 2

**Ядро, основна та периферійна підсистеми приголосних фонем ЗАВ,
які утворюють варіанти фонемної структури слова**

1	2	3	4	5
φ ₅₃₇	35	85	50,95 %	76,30 %
σ ₈₇	12	19	8,25 %	
ζ ₇₁	5	10	6,74 %	
Σ ₄₅	9	22	4,27 %	
τΣ ₃₈	7	16	3,61 %	
τ ₂₉	13	20	2,75 %	
ρ ₂₉	8	11	2,75 %	90,25 %
Z ₂₈	6	11	2,66 %	
γ ₂₅	4	9	2,37 %	
ν ₂₃	5	6	2,18 %	
T ₂₂	5	7	2,09 %	
δZ ₂₀	6	10	1,90 %	

Δ_{19}	7	7	1, 80	
N ₁₅	3	3	1, 42	
δ_{15}	6	9	1, 42	
к ₁₄	3	6	1, 42	
η_{11}	3	3	1, 04	
ϕ_8	3	3	0, 76	
l ₈	4	4	0, 76	
ω_5	4	4	0, 76	
ϖ_4	1	2	0, 38	
π_1	1	1	0, 09	
1054	150	268	100 %	100 %

Проведене дослідження дало змогу зробити такий висновок: специфіка динаміки варіантів фонемної структури, які утворені варіюванням приголосних фонем, в загальноамериканській вимовній нормі полягає в тому, що кількість нормативних варіантів слова у другій половині ХХ століття скоротилася. Проте навряд чи можна говорити про зменшення меж варіативності, оскільки в кількісному вираженні, різниця між двома тенденціями – зменшення кількості варіантів та збільшення кількості варіантів фонемного оформлення слова, утворених приголосними фонемами – не є суттєвою. Вважаємо можливим висловити припущення, що на наступному етапі розвитку вимовної норми американського варіанта англійської мови переважатиме тенденція збільшення кількості варіантів фонемного оформлення слова, утворених варіюванням приголосних фонем.

Перспективою цього дослідження може стати встановлення особливостей розвитку тих приголосних фонем, які забезпечують динамічні рухи фонемної структури слова, а також перевірка висунутої гіпотези про збільшення кількості варіантів фонемної структури слова, які утворюються в результаті варіювання приголосних фонем

Використана література:

1. Варианты полинациональных литературных языков / Жлуктенко Ю.А., Карабан В.Н., Быховец Н.Н. и др. – К.: Наукова думка, 1981. – 280 с.
2. Дацька Т.О. Динаміка фонетичної структури слова в аспекті сучасної американської вимовної норми (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2002. – 228 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Видавничий центр "Академія", 1999. – 288 с.
4. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 544 с.
5. Мальковский Г.Е. Свободное варьирование английскими фонемами // Вопросы фонетики и фонологии. – Иркутск: Изд-во Иркутск. гос. пед. ин-та ин. яз. – 1972. – Вып.1 – С. 98-120.
6. Михайлова Г.В. Динамика фонетических вариантов слов в немецкой орфоэпической норме XX в. (исследование на материале лексикографических источников): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени гос. пед. ин-т им. В.И. Ленина. – М., 1983. – 16 с.
7. Паращук В.Ю. Фонематическое варьирование в структуре лексики английского языка (на материале лексикографических источников): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1988. – 217 с.
8. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики фонем сучасної української мови. – К.: Наукова думка, 1970. – 272 с.
9. Словарь лингвистических терминов / Сост. О.С. Ахманова. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с.
10. Торсуев Г.П. Вопросы фонетической структуры слова: На материале английского языка. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1962. – 155 с.
11. Шахбагова Д.А. Фонетические особенности произносительных вариантов английского языка. – М.: Высшая школа, 1982. – 128 с.
12. Швейцер А.Д. Очерк современного английского языка в США. – М.: Высшая школа, 1963. – 216 с.
13. A Pronouncing Dictionary of American English / Compiled by J.S. Kenyon and T.A. Knott. – Springfield: Merriam-Webster Inc., Publ, 1953. – 484 p.
14. Datska T. American English Pronunciation: Its Dictionary Presentation // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Сер. Філол. науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2000. – Вип. 22, Ч.1. – С. 172-184.

15. English Pronouncing Dictionary / Originally compiled by D. Jones. Extensively revised and edited by P. Roach and J. Hartman. – 15th edn. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997. – 559 p.
16. Giegerich H.J. English Phonology. – Cambridge: Cambr. Univ. Press, 1995. – 333 p.
17. Laver J. Principles of Phonetics. – Cambridge: Cambr. Univ. Press, 1995. – 704 p.
18. Wells J.C. Accents of English. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1982. – Volume 1, 2, 3. – 802 p.

*Іваненко С.М.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

INTERKULTURELLE STILISTIK GEZEIGT AM STILISTISCHEN POTENTIAL DER LEXIK DES DEUTSCHEN UND DES UKRAINISCHEN

Im Rahmen eines verhältnismäßig neuen Bereiches der linguistischen Forschung, der vergleichenden oder kontrastiven bzw. konfrontativen Linguistik, wird heute von der interlingualen, interkulturellen bzw. vergleichenden Stilistik gesprochen [18, 48; 19, 51; 6].

Interlinguale bzw. interkulturelle Stilistik wird “als Wissensbereich definiert, der das Gemeinsame und das Spezifische in Stilsystemen verwandter und nicht verwandter Sprachen erforscht” [3, 365]. Ihre Funktion sieht Sowinski [19, 51] im Nutzen für den komparatistischen Sprachenvergleich, für die Universalienforschung sowie für die Übersetzungswissenschaft.

Diese sprachwissenschaftliche Disziplin befindet sich in ihren Anfängen, obwohl bereits einige Publikationen zu Fragen der interlingualen Stilistik vorliegen (Stolt 1978, Kupsch-Losereit/Kußmaul 1982, Brandes 1988, Schweizer 1991, Reichert 1992, Gak 1992 [20; 15; 1; 7; 18; 2]). Vereinzelt gibt es bereits zur interlingualen Stilistik der deutschen und der ukrainischen Sprache [4, 5, 9, 10, 11, 12, 13] **und in** diesem Jahr erschien das Lehrbuch von Ewgenia Timtschenko [6], das speziell den Fragen der kontrastiven Stilistik der genannten Sprachen gewidmet ist.

“Wie jede sprachwissenschaftliche Disziplin verfügt die interlinguale Stilistik über einen eigenen **Gegenstand**, der im Vergleich der Stile bzw. Stilsysteme besteht, wobei unter dem Begriff “Stil” alle für Stilistik relevanten Stilarten inbegriffen werden.

Zum **Aufgabenbereich** der interlingualen Stilistik gehören:

Bestimmung der möglichen Aspekte der vergleichenden Beschreibung von Stilelementen;
Begründung der Vergleichsbasis;

3. Ausarbeitung entsprechender Verfahren zum Vergleich der Stilsysteme;

4. Festhalten der Unterschiede in Stilsystemen;

Feststellung der Unterschiede in der sprachlichen Form der Funktionalstile im Deutschen und im Ukrainischen;

Vergleich der Auswahlprinzipien in deutschen und ukrainischen Texten, die auf der Ähnlichkeit bzw. den Unterschieden in Struktur, Kompatibilität und Funktion beruhen (in Bezug auf Syntax, Lexik, Phraseologie und stilistische Tonart);

5. Bereitstellung der Varianten zur Wiedergabe entsprechender Stilelemente im Dienste der Übersetzung.

Was die erste Aufgabenstellung anbetrifft, so resultiert die Antwort darauf aus den Bestandteilen der Stilistik: Mikrostilistik/Stilistik der Sprache und Makrostilistik/Stilistik der Rede (Funktionalstilistik und Textstilistik). Aber es besteht in der Wissenschaft noch keine einheitliche Meinung darüber, in welcher Reihenfolge verschiedene Aspekte der Stilsysteme verglichen werden müssen. Vom Standpunkt der Kommunikationstheorie sollte man mit dem